

ทำไมคนไทยจึงไม่มีส่วนร่วมทาง การเมืองเท่าที่ควร? คำถามที่ต้องการคำตอบ

วุฒิสาร ดันไชย*

1. เกริ่นนำ

รัฐธรรมนูญฉบับใหม่มีการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญในหลายประการ ในเรื่องหนึ่ง คือ สิทธิเสรีภาพของประชาชนที่เพิ่มมากขึ้น โดยเฉพาะเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนในการเมืองที่ไม่จำกัดเฉพาะเรื่องการไปเลือกตั้ง แต่ยังรวมถึงการตรวจสอบ การกำกับ ดูแลการเสนอข้อกฎหมาย ตลอดจนการถอดถอนผู้บริหารได้ ขณะเดียวกันการให้ความสำคัญกับการกระจายอำนาจให้ท้องถิ่นปกครองตนเอง เป็นอีกเรื่องหนึ่งที่รัฐธรรมนูญได้กำหนดไว้เพราะประชาธิปไตยที่แท้จริง คือ การสร้าง

ประชาธิปไตยให้ท้องถิ่นเข้มแข็ง โดยการทำให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมและรับผิดชอบโดยตรงในการปกครองท้องถิ่นให้มากที่สุด ทั้งนี้เพราะการปกครองท้องถิ่นที่มุ่งที่จะขยายโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจสาธารณะในเรื่องที่สนองต่อความจำเป็นและสภาพเฉพาะของท้องถิ่นได้มากกว่าที่รัฐบาลระดับชาติจะทำได้ ดังนั้นหัวใจสำคัญของการปกครองท้องถิ่นจึงอยู่ที่การมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่นที่จะร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมทำ ร่วมรับผิดชอบและร่วมในการควบคุมตรวจสอบท้องถิ่นของตนเอง ซึ่งจากการศึกษาวิจัยใน 3 พื้นที่ คือ สิงห์บุรี, ภูเก็ต และ

*ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ประจำภาควิชาการพัฒนาชุมชน คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

สงขลา¹ ในเรื่องเกี่ยวกับความรู้ ความเข้าใจ ความคิดเห็น และพฤติกรรมของประชาชนที่มีต่อการเมืองทั้งระดับชาติและระดับท้องถิ่น พบว่า ความรู้ ความเข้าใจ และความเห็นของประชาชน ต่อการเมืองนั้นไม่เอื้อให้เกิดประชาธิปไตยในท้องถิ่นที่มุ่งหวังให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมรับผิดชอบท้องถิ่นของตน ด้วยเหตุดังกล่าวจึงส่งผลให้พฤติกรรมของประชาชนต่อการเมืองทั้งระดับชาติและระดับท้องถิ่นเป็นไปในลักษณะ “ไม่สนใจ และไม่เข้ามามีส่วนร่วม”

บทความนี้จึงมุ่งหวังที่จะตอบคำถามว่า “ทำไมคนไทยจึงไม่สนใจ/ไม่มามีส่วนร่วมทางการเมืองทั้งระดับชาติ และระดับท้องถิ่นเท่าที่ควร?” ซึ่งผลสรุปเบื้องต้นนี้เป็นเพียงข้อมูลเชิงประจักษ์ (Empirical Survey) จากการศึกษาวิจัยใน 3 พื้นที่ ดังกล่าวข้างต้น และยังไม่ได้อธิบายในเชิงทฤษฎีแต่อย่างใด เพียงเพราะผู้เขียนมีความเชื่อว่า ผลสรุปเบื้องต้นนี้เป็นจุดเริ่มต้นในการค้นหาคำตอบที่ชัดเจนต่อไปว่าสาเหตุที่ทำให้คนไทยไม่สนใจการเมืองนั้นคืออะไร? และทำไมจึงเป็นเช่นนั้น? คำตอบที่ได้จะเป็นหนทางที่จะบอกเราว่า แล้วจะทำอย่างไรให้คนไทยสนใจการเมือง เข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองมากยิ่งขึ้น เพื่อที่จะทำ

เกิดการเมืองการปกครองที่จะสร้างประชาธิปไตยท้องถิ่นที่เข้มแข็ง อันจะเป็นรากฐานที่แข็งแรงของประชาธิปไตยในระดับชาติต่อไปได้

2. การมีส่วนร่วมของประชาชนทางการเมืองในปัจจุบัน

ในปัจจุบันการมีส่วนร่วมของประชาชนถือว่าเป็นกฎเกณฑ์สำคัญของระบบการเมืองใหม่ ตามรัฐธรรมนูญที่กำหนดให้ประชาชนมีส่วนร่วมทางการเมืองมากกว่าการไปเลือกตั้งนั้น ทำให้ประชาชนสามารถมีส่วนร่วมในกระบวนการทางการเมืองในหลายลักษณะ ซึ่งหากพิจารณาตามกรอบแนวความคิดว่าด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมของ Norman Uphoff แล้วจะพบว่า ประชาชนจะมีส่วนร่วมได้ใน 4 ประการ คือ

2.1 การมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบาย ความต้องการและการตัดสินใจ โดยเริ่มตั้งแต่ขั้นตอน

ก. การมีส่วนร่วมคิดวิเคราะห์ ปัญหา และสาเหตุของปัญหา ตลอดจนแนวทางแก้ไข

¹ การศึกษาวิจัยทั้ง 3 เรื่อง ได้แก่

- การณรณครึบฟังความคิดเห็นของประชาชนเกี่ยวกับการปฏิรูปการเมืองในเขตจังหวัดสิงห์บุรี
- การจัดการปกครองท้องถิ่นรูปแบบพิเศษ ศึกษากรณีจังหวัดภูเก็ต
- พฤติกรรมการแสดงออกทางการเมืองของประชาชนในภาคใต้ ศึกษาเฉพาะกรณีจังหวัดสงขลา

ข. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจใน
ตั้งแต่ขั้นตอน

– มีส่วนร่วมในการริเริ่ม
ตัดสินใจ เลือกแนวทางและวางแผน แก้ไข
ปัญหา

– มีส่วนร่วมในการดำเนินการ
การตัดสินใจ เลือกแนวทาง และวางแผนแก้ไข
ปัญหา

– มีส่วนร่วมตัดสินใจดำเนินการ
การตามแนวทาง

2.2 การมีส่วนร่วมในการดำเนินการ
ทั้งในด้าน

ก. มีส่วนร่วมสนับสนุนทรัพยากร

ข. มีส่วนร่วมบริหาร

ค. มีส่วนร่วมประสานความร่วมมือ

2.3 การมีส่วนร่วมที่จะรับผิดชอบต่อ
ผลที่จะเกิดขึ้น หรือเป็นการมีส่วนร่วมในผล
ประโยชน์ที่เกิดขึ้น ไม่ว่าจะเป็นผลประโยชน์
ทางด้านวัตถุ ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ
ผลประโยชน์ทางสังคม ทั้งผลประโยชน์ต่อ
ส่วนรวม และผลประโยชน์ส่วนบุคคล ทั้งนี้
เพราะการที่คนจะเข้าร่วมในกิจกรรมใดนั้นย่อม
เกิดจากการเล็งเห็นว่า จะได้รับผลประโยชน์
ตอบแทนหรือไม่และอย่างไร ดังนั้น
ผลประโยชน์จึงเป็นเหตุผลสำคัญประการหนึ่ง
ที่จะก่อให้เกิดการมีส่วนร่วม

2.4 การมีส่วนร่วมที่จะควบคุม ตรวจสอบ ประเมินผลการดำเนินงาน ตลอดจนการ
เข้าไปแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงาน
หรือการบริหารงานนั้น

หากประชาชนสามารถมีส่วนร่วมได้ใน
ทั้ง 4 ประการนี้แล้ว ย่อมถือได้ว่า การพัฒนา
ประเทศทั้งด้านเศรษฐกิจ การเมืองและสังคม
ย่อมบรรลุตามเป้าหมายอย่างยิ่ง แต่ใน
ขณะนี้พบว่าประชาชนมีส่วนร่วมในระดับที่น้อย
มาก ทั้งนี้ปัจจัยหรือเงื่อนไขที่ทำให้ประชาชน
ไม่สามารถที่จะเข้าร่วมในด้านต่างๆ อาจเป็น
ด้วยลักษณะขององค์กร/หน่วยงาน/นโยบาย
ของรัฐ นั้นๆ ไม่เอื้ออำนวยต่อการมีส่วนร่วม
แต่กลับเป็นอุปสรรคที่ไม่เปิดโอกาสให้มีส่วนร่วม
ได้ ในทางกลับกันอาจเป็นเพราะตัวประชาชน
เองที่ไม่เคยชินกับการจะเข้าร่วม และไม่ทราบ
ว่าจะเข้าไปมีส่วนร่วมได้อย่างไร?

คำตอบสำหรับคำถามดังกล่าวที่ว่า ทำไม
ประชาชนจึงไม่มีส่วนร่วมทางการเมืองเท่าที่
ควรนั้น เป็นด้วยสาเหตุหลายประการ กล่าวคือ

1. ทักษะของประชาชนที่มี ต่อการเมือง

ประชาชนส่วนใหญ่ คิดว่า การเมืองเป็น
เรื่องไกลตัว ไม่ให้อะไรกับชีวิต ไม่ตอบสนอง
ความต้องการของคนในท้องถิ่น การเมืองเป็น
เรื่องยุ่งและน่าปวดหัว มีแต่ความแตกแยก
ทะเลาะกัน เกียจกัน และยังมองว่า
ประชาธิปไตยหรือการเรียกร้องประชาธิปไตย
ยังไกลมากขอท้องอิ่มก่อนดีกว่าเศรษฐกิจ

สำคัญกว่าการเมือง นอกจากนั้นยังเข้าใจว่าการเมืองเป็นเรื่องของคนบางกลุ่มโดยเฉพาะคนที่มีการศึกษา ฐานะดี พอที่จะไปต่อรองถ่วงดุลย์อำนาจได้ บ้างว่าการเมืองเป็นเรื่องของนักการเมือง ไม่ใช่เรื่องของประชาชนเพราะเหตุดังกล่าว การเมืองจึงไม่ยุติธรรมจะเอื้อกับกลุ่มที่มีอำนาจมากในสังคมเท่านั้น

ความคิดเห็นเหล่านี้ สะท้อนถึงว่าระบบการเมืองไม่ได้ตอบสนองปัญหา ความต้องการในระดับวิถีชีวิตของประชาชน เพราะไม่ได้ทำให้ฐานะทางเศรษฐกิจ หรือความเป็นอยู่ดีขึ้น ประชาชนส่วนใหญ่ยังมองและคาดหวังบทบาทนักการเมืองในการตอบแทน ระยะเวลาสั้น ไม่ได้มองระยะยาวว่านักการเมืองต้องไป

ออกกฎหมาย ทั้งนี้เพราะผลประโยชน์ทางการเมือง สำหรับชาวบ้านเป็นสิ่งที่จับต้องยาก จึงมองว่าตนเองแยกจากการเมือง การเมืองจึงเป็นเพียงกิจกรรมการเลือกตั้งเท่านั้น และถือว่า “เป็นกิจกรรมที่ไม่หวังอะไรกับการเลือกตั้ง ไปเลือกให้หมดหน้าตาที่ไปในวันนั้น

เพื่อให้ได้ผลตอบแทนในวันนั้น” ลักษณะเช่นนี้ปรากฏทั่วไปในการเมืองระดับชาติ และระดับท้องถิ่น เพราะชาวบ้านมองว่านักการเมืองท้องถิ่นก็ไม่แตกต่างจากนักการเมืองระดับชาติ เมื่อได้รับเลือกตั้งแล้วก็แล้วกัน ไม่รู้ว่าจะทำอะไรต่อไปและไม่ช่วยให้อะไรดีขึ้น

หัวใจสำคัญของ การปกครองท้องถิ่น จึงอยู่ที่การมีส่วนร่วม ของประชาชนใน ท้องถิ่นที่จะร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมทำ ร่วมรับผิดชอบและ ร่วมในการควบคุม ตรวจสอบท้องถิ่น ของตนเอง

อย่างไรก็ตามในพื้นที่ภาคใต้ที่ผู้เขียนได้ทำการศึกษาทั้งภูเก็ตและสงขลา แม้ว่าประชาชนบางส่วนยังคงมีความคิดเห็นว่าการเมืองเป็นเรื่องยุ่งยาก น่าปวดหัว แต่ส่วนใหญ่เห็นว่าการเมืองคือชีวิต และมีความสัมพันธ์กับระบบต่าง ๆ ในสังคม การเมืองที่ดีจะทำให้ทุกอย่างดีขึ้น แม้กระนั้นความเข้าใจต่อการเมืองของประชาชนก็มีเพียงการไปใช้สิทธิเลือกตั้งร่วมมรรณงค์

หาเสียง และติดตามข่าวสารทางสื่อมวลชนเท่านั้น ความคิดเห็นและบทบาทในเชิงรุก/เชิงต่อรองอำนาจกับกลุ่มผลประโยชน์ทางการเมืองต่าง ๆ นั้นยังคงเป็นเรื่องที่ประชาชนยังไม่เข้าใจ และแม้จะมีความตื่นตัวทางการเมืองสูงเป็นส่วนใหญ่ แต่ก็ยังมีความแตกต่างของความสนใจ

ทางการเมืองในกลุ่มอาชีพ ซึ่งพบว่าในกลุ่มอาชีพทำสวนยางจะมีความสนใจทางการเมืองมาก เพราะมีเวทีในการพูดคุยกัน แลกเปลี่ยนข่าวสารกัน และราคายางพาราที่มีการเปลี่ยนแปลงทุกวันจะเกี่ยวพันกับการเมืองทำให้ชาวบ้านต้องติดตามความเปลี่ยนแปลงทั้งราคายางและการเมืองไปพร้อมกัน ขณะที่กลุ่มชาวนาจะมีความสนใจน้อยกว่าเพราะอาชีพทำนาไม่ต้องติดตามราคาทุกวัน ในปีหนึ่งจึงจะมาสนใจเรื่องราคา ชาวนาจะกล่าวว่า พวกตนไม่ต้องฟังทางการเมืองนักเพราะฟังตนเองได้ มีข่าวกินต่างจากพวกสวนยางซึ่งกินยางไม่ได้ถึงกระนั้นก็ตามความสนใจทางการเมืองในภาคใต้ก็ยังมีมากกว่าภาคอื่น โดยก็เป็นความสนใจที่ไม่ได้หวังจะฟังฟังนักการเมือง เพราะคิดว่าฟังตนเองได้ ซึ่งประเด็นนี้จะแตกต่างจากภาคอื่นๆ ที่พบว่า นักการเมือง คือ ที่ฟัง เมื่อเดือดร้อนต้องไปหานักการเมือง เป็นในลักษณะการอุปถัมภ์ มีความเกรงใจ มีบุญคุณต้องตอบแทนช่วยเหลือ ภาพของนักการเมืองและชาวบ้านจึงแตกต่างกันมาก ขณะที่นักการเมืองในภาคใต้จะมีความใกล้ชิดกับประชาชนเพราะประชาชนคิดว่านักการเมืองก็คือคนธรรมดาที่สามารถเข้าถึงได้

สำหรับในการเมืองท้องถิ่นนั้น พบว่าไม่มีความแตกต่างกันนักในแต่ละพื้นที่ เพราะจะมีความสนใจการเมืองท้องถิ่นน้อยกว่าการเมืองระดับชาติ การเลือกนักการเมืองท้องถิ่นจึงเลือกตามกระแส เลือกพวกพ้อง พี่น้อง เพราะคิดว่าสื่อสารกันได้เร็ว ช่วยเหลือกันดี หาก

ไม่มีพี่น้องก็จะเลือกคนที่มีความรู้ มีการศึกษา จะติดตามดูผลงานก่อนที่จะเลือกตั้ง อย่างไรก็ตามในจังหวัดภูเก็ต ชาวบ้านจะมีความสนใจการเมืองท้องถิ่นมาก และเห็นว่าสำคัญเท่ากับการเมืองระดับชาติ การเมืองท้องถิ่นมีความสำคัญต่อวิถีชีวิต นักการเมืองท้องถิ่นต้องสามารถแสดงตัวโดยตรง และเป็นคนในท้องถิ่นหมั่นมาเยี่ยมเยียน ดูแลทุกข์สุขชาวบ้านการเมืองท้องถิ่นเป็นเรื่องใกล้ตัว ใกล้ชิดกับปัญหาชาวบ้านมากและสามารถแก้ไขปัญหาได้โดยตรง และหันทวงทีแต่ในทางกลับกันชาวบ้านเรียนรู้ว่าผลผลิตจากระบบการเมืองทำให้เกิดความขัดแย้ง แตกแยก เพราะทุกครั้งที่มีการเลือกตั้ง ในหมู่บ้านมักจะมีการทะเลาะวิวาท แบ่งฝ่ายกันทั้งที่เป็นพี่น้อง เครือญาติกัน อยู่ในหมู่บ้านเดียวกัน มีผู้ใหญ่บ้านท่านหนึ่งได้สะท้อนปัญหานี้ว่า “เป็นผู้ใหญ่บ้านมา 10 ปีแล้ว ชาวบ้านยังดีกันไม่หมดหมู่บ้านเลย” ขณะเดียวกันยังพบว่า สมัยก่อนที่จะมีการเลือกตั้งในท้องถิ่นมีการงานใดๆ ในหมู่บ้านชาวบ้านจะมีส่วนร่วมเกือบ 100% แต่ผลการเลือกตั้งมีการแบ่งฝ่ายจะมีคนมาร่วมกิจกรรมพัฒนาหมู่บ้านเฉพาะคนลงคะแนนให้เท่านั้น

ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า ความคิดเห็นของประชาชนส่วนใหญ่ที่มีต่อการเมืองนั้น จะแยกการเมืองออกจากวิถีชีวิตมองว่าการเมืองเป็นเรื่องของคนมีฐานะ มีการศึกษา ซึ่งความเหลื่อมล้ำแตกต่างในเรื่องฐานะ การศึกษา ความยากจนทางเศรษฐกิจ ฐานะทางสังคม สิ่งเหล่านี้เป็นปัจจัยสำคัญที่กีดกันไม่ให้คนเข้า

ร่วมทางการเมือง คนยากจนจะไม่กล้าทำอะไร จะมองการเมืองเป็นของของกลุ่มคนที่มีอำนาจ มีฐานะ ทั้งที่จริงแล้ว การเมืองเป็นเรื่องของทุกคน

นอกเหนือจากการมองแยกจากตนเอง แล้ว ชาวบ้านยังคงเข้าใจว่า การมีส่วนร่วมทางการเมือง คือ การไปใช้สิทธิเลือกตั้ง โดยไม่เห็นว่าจะมีแนวทางการมีส่วนร่วมทางการเมืองอื่นอีก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะขาดข้อมูลและตัวแบบที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมในลักษณะอื่นๆ รวมทั้งอาจเป็นเพราะโอกาสทางสังคมไม่ได้ฝึกให้ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมในแนวทางอื่นๆ ได้ สำหรับการเลือกตั้งระดับชาติและระดับท้องถิ่น จะมีความแตกต่างกัน เพราะชาวบ้านจะคาดหวังกับการเมืองระดับชาติมากกว่า อาจเนื่องจากความคุ้นเคย ขณะที่การเลือกตั้งในท้องถิ่นเป็นเรื่องใหม่ ชาวบ้านไม่เห็นผลการทำงานเท่าใดนัก จึงไม่ศรัทธาในการเมืองการปกครองท้องถิ่น

ในส่วนของการเมืองระดับชาติและระดับท้องถิ่น ชาวบ้านจะมีวิธีการเลือกแตกต่างกัน โดยการเมืองระดับชาตินั้น บางพื้นที่ในภาคใต้จะเลือกเพราะพรรค คุณคุณสมบัติ และผลงาน ส่วนในพื้นที่สิงห์บุรีนั้นการเลือกตั้งจะเลือกจากความมีบุญคุณ เคยช่วยเหลือเกื้อกูลกันมา แต่ในการเลือกตั้งระดับท้องถิ่น ชาวบ้านส่วนใหญ่ในทุกพื้นที่จะเลือกจากพวกพ้อง พี่น้อง หรือญาติเป็นหลัก

จะเห็นได้ว่าทัศนคติของประชาชนส่วนใหญ่

ที่มีต่อการเมือง ทั้งระดับชาติและระดับท้องถิ่น ยังคงขาดความรู้ ความเข้าใจที่ชัดเจน ถูกต้อง ความสนใจต่อการเมืองยังน้อย โดยเฉพาะการเมืองท้องถิ่นซึ่งเป็นเรื่องใกล้ตัวประชาชน ยังไม่ศรัทธา และเห็นถึงความสำคัญเท่าที่ควร

2. ความรู้สึกของประชาชนที่มีต่อความเป็นท้องถิ่น และความเป็นท้องถิ่น

ลักษณะความเป็นท้องถิ่นนั้นเป็นเรื่องของความผูกพันที่มีต่อชุมชน ท้องถิ่นของตน (Spirit) อันจะก่อให้เกิดความสำนึกที่มีต่อชุมชนท้องถิ่น เกิดความผูกพัน ห่วงแทน และเป็นเจ้าของท้องถิ่นของตน (Sense of community) ขณะที่ความเป็นท้องถิ่น เป็นเรื่องของการแบ่งพื้นที่การปกครองท้องถิ่น (ตามพระราชบัญญัติการปกครองท้องถิ่น) เช่น เป็นตำบล, อำเภอ, จังหวัด ดังนั้นเมื่อพูดถึงกับคนในท้องถิ่นจึงมักพบว่า คนมักจะนิยามว่าตนเป็นท้องถิ่นใด เช่น เป็นคนทุ่งหวัง เป็นคนสิงห์บุรี คนภูเก็ต มากกว่าที่จะตอบว่า เป็นคนหมู่บ้านใด ซึ่งลักษณะเช่นนี้แสดงถึงความรู้สึกของประชาชนที่มีต่อความเป็นท้องถิ่นมากกว่าความเป็นท้องถิ่น ดังนั้นความคิดในเรื่องพื้นที่อยู่อาศัยมีความขัดแย้งกัน เพราะในเชิงของการพัฒนาและการที่จะนำไปสู่การมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการปกครองท้องถิ่นของตนเองนั้น ความเป็นท้องถิ่นเป็นปัจจัยสำคัญยิ่งที่จะทำให้เกิด เพราะย่อหมายถึง ความรัก ความผูกพันของคนที่มีต่อท้องถิ่นของตน

ด้วยเหตุดังกล่าวจึงพบว่าขณะนี้คนไทยขาด Civic Culture ที่จะรักท้องถิ่น จะเห็นได้จากการแบ่งแยกการเมืองการปกครองท้องถิ่นออกจากตน ชาวบ้านไม่รู้สึกรู้ว่าเป็นองค์กรของตน เนื่องจากองค์กรปกครองท้องถิ่นจำลองภาพของระบบการเมืองระดับชาติ และระบบราชการมาก ทำให้ชาวบ้านไม่สามารถเข้าถึงได้ และเมื่อพูดถึงเรื่องการเมืองท้องถิ่นจะเป็นเรื่องของรายได้ โครงสร้างขององค์กร ความก้าวหน้าของบุคลากรในองค์กร ซึ่งก็จำลองก้าวแต่ละขั้นเหมือนราชการ ความสนใจในการเมืองท้องถิ่นอันควรจะไปมุ่งที่จะสร้างประชาธิปไตยในท้องถิ่น จึงมีความห่างเหินจากประชาชนอย่างมาก ดังจะเห็นได้จากการที่ชาวบ้านมักชอบบอกว่าเงินนั้น, สาธารณูปโภคนั้นเป็นของหลวง และไม่รู้ว่ หลวงนั้นเป็นใคร? ทั้งที่เงินนั้น สาธารณูปการทั้งหลาย เหล่านั้น มาจากภาษีของตนเองทั้งสิ้น เมื่อขาดความรู้สึกผูกพันกับท้องถิ่นของตน ทำให้เกิดความแปลกแยก และไม่นำพาที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่น ไม่สนใจที่จะมีส่วนร่วมในการติดตามตรวจสอบกำกับดูแล ให้องค์กรปกครองท้องถิ่นทำงานตอบสนองความต้องการ และพัฒนาท้องถิ่นให้ก้าวหน้า ซึ่งหากประชาชนในท้องถิ่นขาดบทบาทในลักษณะนี้แล้ว การเมืองท้องถิ่นก็ไม่แตกต่างจากการเมืองระดับชาติที่มีลักษณะห่างไกลจากประชาชน เข้าถึงได้ยาก ทั้งที่เป็นการเมืองการปกครองที่ใกล้ชิดตัว สามารถเข้าไปบริหารจัดการ กำกับ ดูแลได้โดยตรง ดังที่รัฐธรรมนูญได้เปิดโอกาสไว้

3. วิถีชีวิต (Ways of life) ของประชาชนในแต่ละท้องถิ่น

มีผลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างมาก และสิ่งที่มีเหมือนกันในทุกพื้นที่ คือ

ก. ชาวบ้านจะมีการประนีประนอมสูง (Compromise) ไม่นิยมการเผชิญหน้า การขัดแย้งกัน ทั้งนี้เพราะ

- ทุกคนมีความเป็นเครือญาติกัน และอยู่ด้วยกันมานานตั้งแต่รุ่นปู่ รุ่นพ่อ ทำให้มีความผูกพัน เนื่องจากเป็นชุมชนขนาดเล็ก

- มีความเกรงใจ เพราะมีบุญคุณต้องตอบแทน เคยช่วยเหลือเกื้อกูล พึ่งพากันมา อุปถัมภ์กันมา จึงไม่อยากจะขัดแย้งกับผู้มีอำนาจกว่า

ข. ชาวบ้านจะมีการพูดคุยกัน (Dialogue) เมื่อเกิดข้อปัญหาใด ๆ มักจะพูดคุยกันด้วยเหตุผล เพื่อแก้ไขปัญหา และหาข้อยุติของปัญหา หรือเหตุการณ์นั้น จะมีการเจรจาประนีประนอมกัน หากคุยกันไม่ได้ก็จะหาคนกลางมาเจรจาไกล่เกลี่ย จึงทำให้ไม่เกิดความขัดแย้งในชุมชน

อย่างไรก็ตาม ในพื้นที่ภาคใต้ วิถีชีวิตของชาวบ้าน จะเป็นตัวอย่างให้เห็นว่า มีส่วนอย่างมากในการส่งเสริมให้เกิดการมีส่วนร่วมทางการเมืองดังกล่าว คือ

- มีวัฒนธรรมกระฎุมพี (Bougeoisie)

มากกว่าคนภาคอื่น คนใต้จะมีลักษณะความเป็นเสรีชนสูง ต้องการจะปลดแอกอำนาจรัฐ มีความหยิ่งในศักดิ์ศรีของตนเอง สามารถพึ่งตนเองได้ ไม่ต้องการ

ความช่วยเหลือจากรัฐเท่าใดนัก ยกเว้นในเรื่องใหญ่ๆ เช่น การกำหนดราคายางพารา คนใต้จึงพึ่งตนเองและกลุ่มก่อน หากไม่สำเร็จจึงพึ่งนักการเมือง แต่จะไม่ไปพึ่งพาข้าราชการ เพราะไม่เชื่อว่าราชการจะช่วยเหลือได้

สาเหตุที่ทำให้คนใต้คิดว่าพึ่งตนเองได้นั้น เพราะคนใต้มีการรวมตัวเป็นกลุ่มกันอยู่แล้วในชุมชนท้องถิ่น มีความอยู่ดีกินดี ไม่อดอยาก และไม่เคຍว่างงาน จะมีงานทำตลอด จึงแตกต่างจากภาคอื่น เนื่องจากสามารถพึ่งพาตนเองได้ คนใต้จะไม่นิยม

ประท้วงไวยวาย เพราะคิดว่ารัฐบาลมีงานที่ต้องแก้ปัญหา และพยายามจะแก้ไขปัญหายุ่งแล้ว ควรให้เวลารัฐ และต้องช่วยเหลือพึ่งพาตนเองให้มากที่สุดก่อน ปัญหาทุกอย่าง

สามารถจัดการได้ ซึ่งจุดนี้จะแตกต่างจากคนในภูมิภาคอื่น ที่จะมีลักษณะของการพึ่งพาอำนาจรัฐสูง

ปัจจัยหรือเงื่อนไข ที่ทำให้ประชาชน ไม่สามารถที่จะเข้า ร่วมในด้านต่างๆ อาจเป็นด้วยลักษณะ ขององค์กร/ หน่วยงาน/นโยบาย ของรัฐนั้นๆ ไม่เอื้ออำนวยต่อการ มีส่วนร่วม แต่กลับ เป็นอุปสรรคที่ไม่เปิด โอกาสให้มีส่วนร่วมได้

– ชอบคนพูดเก่ง ใช้สำนวนโวหารได้ดี และคิดว่าคนที่พูดได้ดี ย่อมเป็นคนเก่ง มีความรู้ และความคิดเป็นระบบ มองว่าคนที่กล้าหาญมาก และไม่ใช่แต่กล้าพูดอย่างเดียวต้องกล้าทำด้วย เพราะชาวบ้านจะติดตาม ตรวจสอบ ผลงานว่าทำงานหรือไม่ หากไม่ทำงาน วิธีการลงโทษในครั้งต่อไปจะไม่ได้รับการเลือกตั้ง จึงมีคำกล่าวกันว่า “คนใต้เล่นการเมืองเป็น”

– วิ ธี ชี วิ ต คนใต้ มีส่วนหล่อหลอมให้คนมีความสนใจเรื่องราวความเป็นไปของท้องถิ่น

ตนเอง นอกเหนือไปจากเรื่องส่วนตัว หรือเรื่องภายในครอบครัว เช่น ในการเล่นหนังตะลุง ต้องมีการสอดแทรกเรื่องการเมืองไว้เสมอ ดังนั้นจึงพบว่าเด็กและเยาวชนจะซึมซับความ

สนใจทางการเมืองจากบรรพบุรุษ มีการถ่ายทอดพฤติกรรมของบรรพบุรุษที่ทำกันมา ทั้งนี้เพราะมีความเป็นเมืองไม่มาก ไม่ซับซ้อนมากนัก สื่อตัวบุคคลระหว่างรุ่นและการถ่ายทอดแต่ละรุ่นทางความคิดจะมีอยู่สูง

ขณะเดียวกันในภาคใต้จะมีเวทีการพบปะเพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูล และติดตามข่าวสารการเมือง เศรษฐกิจอยู่หลายแห่ง โดยเฉพาะในกลุ่มสวนยาง ที่มีกลไกของการแลกเปลี่ยนข่าวสารระหว่างกัน คือ

- ร้านน้ำชา ซึ่งจะเป็นแหล่งข้อมูลที่สำคัญ ตั้งแต่เช้า-เย็น

- แหล่งรับซื้อน้ำยาง ซึ่งเป็นเวทีสาธารณะที่จะเป็นจุดติดตามราคาอย่างที่มีการเปลี่ยนแปลงทุกวัน และมีผลต่อชีวิตของคนทำสวนยางอย่างมาก จุดนี้จึงเท่ากับเป็นการฝึกฝนให้คนรู้จักการติดตาม ตรวจสอบ และสนใจในข่าวสารตลอดเวลา และที่แหล่งซื้อน้ำยางนี้เองที่จะมีการแลกเปลี่ยนข้อมูลในเรื่องการเมืองทั้งระดับชาติและระดับท้องถิ่นด้วย

- สื่อบุคคลจากบรรดา “คอการเมือง” ซึ่งจะเป็นผู้ที่สนใจการเมืองมาก แล้วมักจะติดตามจากสื่อทุกประเภทและนำข่าวสารนั้นมาเล่าสู่กันฟัง

แต่สำหรับในกลุ่มชาวนานั้น การแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารมีน้อยกว่ากลุ่มสวนยางมาก จึงทำให้ความสนใจในการเมืองจึงมีน้อย เพราะขาดเวทีที่จะพบปะ พูดคุย และ

ติดตามข่าวสารร่วมกันเหมือนกลุ่มชาวสวนยาง ถึงแม้ว่าในบางแห่งจะมีศาลากลางบ้านที่จะมาพบปะแลกเปลี่ยนพูดคุยกันก็ตาม ดังนั้นจึงทำให้การมีส่วนร่วมทางการเมืองน้อยตามไปด้วย

อย่างไรก็ตามเมื่อเปรียบเทียบกับภูมิภาคอื่นแล้ว คนใต้จะมีลักษณะของการพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และหาข้อยุติในปัญหาต่างๆ ร่วมกันเสมอๆ ทั้งนี้เป็นเพราะมีวัฒนธรรมการคุยพูด (Dialogue) ที่สืบทอดกันมายาวนาน หากสังเกตจะพบว่าศิลปวัฒนธรรมการเล่นของคนใต้จะมีการเจรจาเกือบทั้งสิ้น ประกอบกับการมีเวทีที่จะพูดคุยกันซึ่งเอื้อต่อการให้คนมาพบปะกันได้เกือบทุกกลุ่ม เช่น ร้านน้ำชา กาแฟ เป็นต้น

- ตามประวัติศาสตร์ ความเป็นมาของภาคใต้ จะเป็นพื้นที่ที่มีชุมโจรอยู่มาก ชุมโจรเหล่านี้คือที่รวมของกลุ่มคนที่ต่อต้านอำนาจรัฐจากส่วนกลาง ด้วยลักษณะการต่อต้านอำนาจรัฐเช่นนี้จึงมักปรากฏในการไม่ยอมรับระบอบราชการ แม้ในปัจจุบันจะพบว่าเมื่อต้องไปพึ่งพาจะไปพึ่ง สส. มากกว่าจะหาหน่วยงานของรัฐ จากความเป็นมาดังกล่าวนี้ อาจจะเป็นเบ้าหลอดให้คนใต้มีความเข้าใจในเรื่องของการเมือง การปกครองท้องถิ่นของตนเองได้เป็นอย่างดี (Local Government) ด้วยเหตุว่าคนใต้มีการพึ่งพาตนเอง และสามารถปกครองตนเองได้มากกว่าคนในภาคอื่นๆ

สำหรับในประเด็นเรื่องวิถีชีวิตของประชาชน ที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองนี้ จะพบว่าในบางพื้นที่อาจมีวิถีชีวิตที่โดดเด่นอันแสดงถึง ความสนใจ และความ สามารถในการมีส่วนร่วมทางการเมืองสูง แต่เมื่อพิจารณาในพื้นที่อื่นๆ โดยรวมแล้ว สิ่งที่มี คล้ายคลึงกันในทุกภาคของประเทศไทย คือ คนไทยเคยชินกับการพูดคุยเพื่อหาข้อยุติ มีการปรึกษาหารือประชุมร่วมกันในหมู่บ้าน และ ยอมรับความคิดเห็นของกันและกันผ่านกระบวนการ Dialogue ซึ่งถือว่าเป็นการมีส่วนร่วม โดยตรง (Direct Participation) เมื่อได้ข้อยุติ ร่วมกันก็ย่อมไม่เกิดความขัดแย้ง (Conflict) และนำไปสู่การผสมผสานความคิดเห็นเป็นการ ประนีประนอมกัน ไม่ทำให้เกิดการแบ่งฝ่าย เกิดขึ้น

จะเห็นได้ว่า วิถีชีวิตของคนไทยส่วนใหญ่ เอื้ออำนวยต่อการมีส่วนร่วมการเมืองค่อนข้างสูง เพราะความเป็นสังคมขนาดเล็ก มีความคุ้นเคย ผูกพันกัน ความสัมพันธ์ระหว่างชาวบ้านจะเป็นแบบใกล้ชิด แต่เมื่อระบบการเมืองแบบ ประชาธิปไตยซึ่งเป็นระบบที่มีตัวแทน ได้ถูกนำไปใช้ในการเมืองปกครองท้องถิ่น ได้ก่อให้เกิด การแข่งขัน แบ่งฝ่าย ยังผลประโยชน์เป็นหลัก เป็นระบบที่ไม่เน้นการร่วมแรงร่วมใจ ไม่มีการ เสียสละ มีแต่ความเห็นประโยชน์ส่วนตัว จึง ทำให้มีความขัดแย้งสูง ซึ่งระบบนี้ได้ก่อให้เกิด ความขัดแย้งกับวิถีชีวิตของชนบทอย่างแรง ความขัดแย้ง ทะเลาะวิวาท ระหว่างคนใน หมู่บ้านจึงเกิดขึ้นทั้งที่ไม่เคยปรากฏมาก่อน

ดังนั้นการมีส่วนร่วมในการเมือง การปกครอง ท้องถิ่น จึงเป็นการที่จะเลือกร่วมว่าจะอยู่ ฝ่ายใด และมุ่งตรวจสอบอีกฝ่ายหนึ่ง เหมือน มีฝ่ายค้านและฝ่ายรัฐบาลในหมู่บ้าน การมี ส่วนร่วมเช่นนี้ย่อมไม่ก่อให้เกิดความเข้มแข็ง ของประชาธิปไตยในท้องถิ่น ทั้งนี้เพราะการที่ จะสร้างองค์กรปกครองท้องถิ่นให้เป็นรากฐาน ของประชาธิปไตยท้องถิ่น จะต้องทำให้ ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมือง ด้วย ความผูกพัน เสียสละ ต่อส่วนรวม ต่อท้องถิ่น โดยจะต้องพัฒนาองค์กรปกครองท้องถิ่น ให้ สอดคล้องกับชีวิตเดิมของบริบทของสังคมไทย โดยเป็นองค์กรที่มีขนาดเหมาะกับวิถีชีวิตของ ผู้คน/ชุมชนมีการพูดคุยกันด้วยเหตุผล (Dia- logue) เพื่อจะสามารถก่อให้เกิดการมีส่วนร่วม โดยตรงได้มากที่สุด

4. วัฒนธรรมการยึดตัวบุคคล

การที่สังคมไทยมีความเป็นระบบอุปถัมภ์ ที่รอการให้ความช่วยเหลือ จากผู้ที่อยู่เหนือกว่า ทั้งทางด้านฐานะเศรษฐกิจ หรือฐานะทางสังคม ปรากฏการณ์ที่ชัดเจน คือ พฤติกรรมการแก้ไข ปัญหาของชาวบ้านส่วนใหญ่เมื่อเกิดปัญหาจะ ไปหาผู้ใหญ่บ้าน และ สส. ราชการ ขณะที่ ในบางแห่ง เช่น ภาคใต้ จะมีการรวมตัวกัน แก้ไขปัญหา แล้วหากไม่สำเร็จจึงแจ้งเจ้าหน้าที่ ที่เกี่ยวข้อง แต่ทั้งนี้ในเกือบทุกภาคจะมี วัฒนธรรมที่เหมือนกันอยู่ คือ ติดยึดกับตัว บุคคล มีความเกรงใจ และซื่อสัตย์ต่อบุคคล

นั้น โดยจะมีลักษณะการยึดตัวบุคคลที่แตกต่าง กันไป เช่น

– ชาวบ้านจะยึดตัวบุคคลด้วยความ ชื่นชมพรรคการเมือง ชอบคนที่มาดูแลเอาใจใส่ เข้ามาในหมู่บ้าน มี ความ ประ พ ติ ตี ชื่อสัตย์ มีความรู้และ ความสามารถ ซึ่งก็นับ ว่าเป็นการพิจารณาจาก ตัวบุคคล มากกว่าจะ พิจารณาในสาระของ นโยบาย และเหตุผล อื่นประกอบ

– ชาวบ้านจะ ยึดตัวบุคคล เพราะรับ ผลประโยชน์มาจึงต้อง ตอบแทน มิฉะนั้นจะ เป็นบาป หรืออาจเป็น เพราะมีความเกรงใจที่ บุคคลนั้นเคยช่วยเหลือ ตนมาก่อน

ลักษณะการยึด ตัวบุคคลนี้ อาจเป็น เพราะการที่ประชาชน

ขาดความรู้ที่แท้จริงในระบอบประชาธิปไตย หรือการปกครองตนเอง ประชาชนไม่ทราบว่ หลักการและอุดมการณ์ที่แท้จริงคืออะไร และ ไม่คิดว่าตนเองจะมีความสำคัญหรือมีส่วน ได้ส่วนเสียในทางการเมือง จึงไม่รู้ว่าตนควรจะ

ปฏิบัติอย่างไรจึงจะก่อหนุนระบอบประชาธิปไตย ได้ ด้วยเหตุดังกล่าวนี้จึงทำให้ถูกชักนำได้ง่าย ขาดอิสระในการตัดสินใจ ซึ่งถือเป็นหัวใจสำคัญ ของการมีส่วนร่วมและด้วยลักษณะการมี

ส่วนร่วมแบบถูกชักนำ เช่นนี้ จึงส่งผลให้พลัง ที่ได้จากการมีส่วนร่วม ไม่เข้มแข็งพอที่จะไป ผลักดันให้ประชาธิปไตย ในท้องถิ่นแข็งแกร่งขึ้น มาได้

สรุป

คำตอบสำหรับ คำถามที่ว่า “ทำไมคน ไทยไม่มีความสนใจ/ มีส่วนร่วมทางการเมือง เท่าที่ควร” นั้น มี คำตอบในหลายประเด็น กล่าวคือ ความคิดเห็น ของคนไทยที่มีต่อการ เมืองซึ่งเป็นในเชิงลบ และเป็นความเข้าใจที่ ขาดความรู้ ความเข้าใจ ต่อการเมืองที่ถูกต้อง

ความรู้สึกผูกพันที่เคยมีต่อท้องถิ่นขาดหายไป, วิธีชีวิตที่มีความขัดแย้งกับการบริหารงาน ขององค์กรท้องถิ่น และความเป็นระบบอุปถัมภ์ ที่ยึดตัวบุคคล สิ่งเหล่านี้ คือสาเหตุที่ทำให้ คนไทยไม่สามารถมีส่วนร่วมทางการเมืองได้

วิถีชีวิตของคนไทย ส่วนใหญ่ เอื้ออำนวยต่อการ มีส่วนร่วมการเมือง ค่อนข้างสูง เพราะความเป็นสังคม ขนาดเล็ก มีความคุ้นเคย ผูกพัน กัน ความสัมพันธ์ ระหว่างชาวบ้าน จะเป็นแบบใกล้ชิด

เท่าที่ควร

ฉะนั้นการที่จะทำให้เกิดการมีส่วนร่วมของประชาชน อันจะนำไปสู่การเกิดประชาธิปไตยที่เข้มแข็งนั้น จึงจำเป็นที่จะต้องทบทวน ปรับและแก้ไข เพื่อที่จะเปิดประตูให้ประชาชนสามารถเข้าไปมีส่วนร่วม และมีโอกาสเข้าถึง ร่วมรับผิดชอบในการปกครองท้องถิ่นของตนเองให้มากกว่าที่เป็นอยู่ โดยเบื้องต้นคงต้องมีการทำความเข้าใจ ให้ข้อมูลข่าวสารถึงช่องทางที่ประชาชนจะสามารถเข้าไปมีส่วนร่วมในด้านต่างๆ (ที่มากกว่าการเลือกตั้ง) ได้นั้น มีแนวทางใด หรือวิธีการใดบ้าง ต่อจากนั้นจะต้องมีการปรับการทำงานทั้งแนวความคิดและ

แนวทางการทำงานขององค์กรปกครองท้องถิ่น ให้เปิดโอกาสกับประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมมากขึ้น โดยแนวคิดและแนวทางการทำงานขององค์กรปกครองท้องถิ่นนั้นจะต้องสอดคล้องเหมาะสมกับขนาดและพื้นที่ ตลอดจนวิถีชีวิตของผู้คน ชุมชน ท้องถิ่น มากยิ่งขึ้น เพื่อให้คนรู้สึกรัก ห่วงแหน และผูกพันกับท้องถิ่น รู้สึกว่าการเมืองท้องถิ่นเป็นเรื่องที่เขาสามารถเข้าถึง ไม่ใช่เรื่องไกลตัว ไม่ใช่เรื่องยากเย็นสำหรับประชาชนอีกต่อไป ซึ่งจุดนี้เองที่จะทำให้เกิดประชาธิปไตยในท้องถิ่นได้ในที่สุด

